

ג' דוחצדריות וזהות העיבוד הקישוטי של האבן מוכיחה בהכרה, שהיא נמצאה במקומות קבועים באופן סימטרי לגבי שני שדות ראייה.

ד' הלווח הדק של האבן (עוביו יחיד עם הבליות המפותחת של הכותרות מגען בסך הכל 26 ס"מ) מראה, שאידי-אפשר היה בשום פנים לחתיל על הפרינו זהה נטול כל-שהוא. כנסכם את ארבעה הנקודות האלה נגייע לכל-כך מסקנה, שהאבן הנדונה הייתה את החלק המunter של חיזץ דק כל-שהוא (שלא נשא כל משא עליון) ושבוני לא עלה על 26 ס"מ. מתקובל על הדעת, שהיזץ זה היה מוחיצה או מעקה, אשר חילק את פנים הבניין לשני חלקים סימטריים או שהיה מעין פריגוד (screen wall) בין העמודים בחלק החיצון של הבניין. את זמןן של הכותרות האלה יש ליחס למאות שנים-ago לפניהם. העיבוד והקומפוזיציה האורנאנטלית בצדית שורה מתאימים לגמרי לתקופה ההיא. מקבילה דקורטיבית של הקיר: עמודים ערוכים בשורה, בעלי כותרות קיפוריות כפולות, אלו מוצאים בארמון הבבלי של נבוכדןאצר במאה הששית.

אדם העיר בספר תהילים?

מאת ש. ד. גויטין

דומה שאין עוד כיום חילוקי-דעות רבים ביחס לערכם ההיסטורי של המזמורים הספריים כגון ס"ח, ע"ח או ק"ה. נסינונו של ירקו לראות בהם מקורות בלאו תלויים לדיות תולדותיו הקדומות של עם ישראל אין בו ממש¹⁾. אך אין זאת אומת שלא יוכל להימצא בהם במקרה פרט שלא נודע לנו מכ"ד הספרים המונחים פנינה ביחס למזמור ס"ח הדבר נראה לעין, שהרי לכאורה יש כאן בעיקר עיבוד של שיריט קדמוניים, שמקצתם ידועים לנו ומקצתם לא הגיעו לידיינו. רק מזמור זה אנו יומדים שחר בשן הוא הר אלחים (פסוק ט"ז) ולפי הפשט הוא גם החר חמוץ אלהים לשבעה הנזכר בפסוק של אחריו²⁾, אם כי אפשר שמחבר המזמור כלו הבין בהباء זו שהכוונה להר הקודש בירושלים (עיין פ' ל'). ורק כאן נזכר הר צלמון, שהוא, או הר אור בשם זה, בא בתולדות אבימלך³⁾, בתוך קשר דברים דתי—או מכל מקום פיטוי.

1) ר' H. Gunkel, *Die Psalmen*, 1926, S. 341.

2) השווה מ. ד. קאסוטו, תהילים ס"ח, חרביב שנה י"ב, ע' 15-16, ויחזקאל קוסטן, תולדות האמונה הישראלית, כרך ב', ספר ב', עמ' 656. אם הרוי בגבוניהם של בשןabis באל הקודש כליה, כרעת קופמן, אין כאן המקום להכריע. אך אפשר שצורך קופמן בסירה שאין ניגוד בין ההרים הגבוניים לבין החר חמוץ אלהים, בדרך שפירשו מקצת הקדמוניים, ובויחדו הפרשנות המודרנית מדוריהם ועד גונקל. שחרי אם נקרה הר אלחים עצמו הר גבוניים בפס' ט"ג אין טעם לעשות את ההרים הגבוניים של פסוק י"ז לאורבים ואוביים של החר חמוץ לשבותו. אך לפחות אין חילוק גם אם נקבע את פירושו של קאסוטו.

3) שופ' ט' מ"ה. מזמנו של ויטצשטיין רגילים לראות בצלמון של מזמור ס"ח הר בעני' הירדן, ר' דוחם, גיסיגיוס וכו'. גונקל, כדי העבריות הטובה עליון, עוקר את המסתכנתו לגמרי. ועיין קאסוטו במקום הנזכר, ע' 14-15.

יפלא איפוא אם גם שמו של מקום אחר יזכיר במזמורים אלה בתוך המשך עניינים, שאנו ידוע לנו מספר אחר של כתבי הקודש⁴). כוונתנו לאום העיר, תל אדריאנה כיום⁵, היושבת במקום שנחל יבוק נופל אל הירדן, שהיא גם בזמננו ממשת גשר תחבורת חשוב בין שני עברי הירדן, היא נזכרת בס' יהושע⁶), במאורע הגדול של ה費רת מי הירדן בשעה שכפות רג'י הכהנים, נשאי ארון ה' אדון כל הארץ, עמדו במי הנהר. סופר קדמון יכול היה אולי להסביר מין הסיפור הנ"ל שהעיר זכתה לקודשה יתרה בשביל הנס ההוא; אך מפשטם של הדברים אין לmod את הדבר הזה, שהרי אדם לא נזכר כאן כמקום העיקרי של המעשה, אלא אדרבה נקודה מרוחקת ממנה, שבה החל זרם המים להיפסק. אך יתכן שאנו לומדים על חשיבותו הדתית של מקומות-תחבורה זה מתוך רמזים בספר תהילים. בפסוקים:

שמע אליהם ויתעבר וימאס מאד בישראֵל
ויטש משכן שׁוֹ אַהֲלָ שְׁכַנְ בָּאָדָם⁷)

הובנה מלה אדם במשמעות בני אדם, בדרך שאמר: וכן יעשה לך מועד השוכן אתם בתוך טמאות⁸). אך מפלייא הוא שייאמר על מקדש ישראֵל שהוא שוכן באדם. במקומות היחיד בתנ"ך שבו נמצא עוד צירוף זה (ובישראל ובאדם⁹), הוא בא בניגוד לישראֵל, בשעה שהמקביל לשומר במנזר זה הוא יעקב¹⁰). אך אם נניח כי אדם כאן באחת שם העיר, מתעוררת מיד השאלה: אימתי שכן האוהל בעיר גשר זו? לפי המסורת, כמות שהיא לפנינו, היתה שילחה מקום דרישת ה' ומחנה ישראל עד מימי יהושע¹¹) וכך אנו מוצאים אותה בימי השופטים. מן הרמן שבזמור עצמו אין לmod דבר על סדר הזמנים, שהרי הוא משתמש בכוונה ב"חוופ המשורר" ומקפיד לאחר את המוקדם ולתקדים את המאוחר (סיפור יציאת מצרים, מ"ג-ג"א, בא"ח הנסים והמסות שבמדבר, י"ד-ה"ג, ועשר המסות דואקא שלא בסדר הכתוב בתורה). ואולם אנו יודעים מה מעת על חולדות ישראֵל בזמן שקדם לדוד המלך, עד כי אין קושי להניח כי באחת הצורות שבאו על שילה (דוגמת המפלגה הגדולה בימי עלי ובגנו). הוועבר האוהל, יתכן לזמן ממושך, פינה מרוחקת יותר מהתקופות וכבו בזמן מרכזית למדוי. ואל נא נתעה ונאמר שהгадרה הגיאוגרפיה המדעית שניתנה לאדם העיר אשר מצה בתרן¹²) מורה על כך שלא היתה לה חשיבות זוכר בישראל; הגדרות גיאוגראפיות כאלה מצויות מאד ונחננות גם למקדשים מפורטים ביותר, כמו

4) גם בזמור פ"ג נזכרים, נוסף על האובייכים הידועים מתקופת השופטים כמו ישמעאלים, יפנינים, מואבים, פלשת ועמלק, שמות אחרים כמו הגרים וגבל, שאין לנו רשות לפטול או לבארם "ארכיאטים" מלאכותיים רק מפני שלא הגיעו אלינו ידיעות עליהם בספרים שלפנינו.

5) תמונה יפה של חלל אצל ג. גליק, הירדן (תש"ו), צייר 5.

6) ג' ט"ז.

7) ע"ח נ"ט-ט.

8) ויק' ט"ז ט"ז.

9) ירמ' ל"ב כ'.

10) בפסוקים ה', כ"א, ע"א.

11) יה' י"ח ח'-'י'; כ"א ב'; כ"ב ט'; וכי"ב.

12) יה' ג' ט"ז.

שילחה עצמה¹³) או להר גרייזים והר עיבל¹⁴). השיבותה של אדרם העיר כנראה באלה לא רק עקב מקומה הטבעי אלא בגלל תפקידה עוד בתקופה שלפני הכיבוש הירושאי, אותו קטע של מזמור ס"ח¹⁵) המשקף כנראה שיר עתיק "עברי-ירדני" אנו קוראים:

עלית למרום שבית שבי לkickת מתנות באדם

במעוף פיטוי נادر מתואר כאן ה', כגבור מלחמה השובה אסירים וגובה אשר מן המנוצחים. אם מבנים, כרגיל, אדם = בני אדם, קשה הוא עצם היצירוף לקחת מתנות באדם¹⁶) ונפסל טומו של השיר, כי מה גבורה יש בכך שהאל מנצח — בני אדם? ואולם מאחר שבשלושת הפסוקים הקודמים נזכרו שמות של מקומות (צ'לון, בשן, סיבי) מוטב להניח שגם יש שם מקום, והכוונה לכיבוש אדם העיר, שבחלק האמצעי של ערובות הירדן לא הייתה פחות השובה מיריחו בחלקם הדרומי. כיבוש עיר כנענית-אליה הן מלחמות ה'; ואולי יש גם בבחירה מلت מתנות דוד-משמעות מוכנות. כי אפשר שאדם הייתה בתקופה הכנענית מקום של מקדש, בין ארעי ובין קבע, בדומה להשתרchno על תפקידה — עפ"י מזמור ע"ח — בתקופה הירושאלית. במקדש מבאים מתנות¹⁷ כלומר קרבנות, אך באדם זאת גובה האל המנצח מתנות, כלומר אשר, בעל כרם של המבאיים.

הבדיקות הארכיאולוגיות של פרופ' נלסון גרייק מראות, שאדם העיר (תל-אדאמיה) הייתה מיושבת זמן מה לפני הכיבוש ובקופה הירושאלית, אף כי התל עצמו אינו גדול במיוחד¹⁸). אם הפרושים של המזמורים ס"ח וע"ח, שהוצעו לעיל, נכונים, הרי נמצא שיש בספר תהילים זכר לשתי תקופותיה אליה של אדם העיר¹⁹).

(13) ר' שופ' ב"א י"ט.

(14) ר' דב' י"א ל'.

(15) פסוק ט"ז ואילך.

(16) משום בכך "מתוך" גובקל וקורא במקום באדם — טאדם.

(17) ויקרא כ"ג ל"ח. במדבר י"ח, כט. וכ'.

(18) עיין באחרונה בספרו חניל ע' 72.

(*) לעניין אדם העיר עיין עוד להלן ע' 95 במאמרו של מ. גאוור.

[המשך בשעת ההגחה]

ידידי הנכבד ד"ר ב. מיזלר, שקרא את כ"י המאמר זהה, סבור שהסתפור על המזמור של שבטי עבר-הירדן בס' יהושע פרק כ"ב הוא אולי הדעת הטעינה של העיר אדם בעבר הירושאלית הקדום. מקום המזבח: אל מול ארץ כנען אל גליות הירדן אל עבר בני ישראל (פסוק י"א) מתאים יפה למקום של אדם. אמנם הסייעת מודגש את הניגוד בין המזבח לבין אלה (פסוק י"ב), מקום המשכן (פסוק י"ט וכ"ט), אך מכל מקום ניכר כאן קשר דברים, שטושטש אולי במקור היישן וס' תהילים גילה ממנו טפח].